НАУКОВИЙ ВІСНИК
Ужгородського університету

Серія

ПОЛІТОЛОГІЯ
СОЦІОЛОГІЯ
ФІЛОСОФІЯ

Випуск 13

2009

Лермонтов. – Москва, 2009. – 25 с.
14. Некряч А.І. Місцеве самоврядування в Україні: етапи становлення та перспективи / Анастасія Іванівна Некряч – К.: Генеза, 2002. – 368 с.
15. Саханенко С.Є. Політичне управління містом в умовах самоврядування: Монографія / Сергій Єгорович Саханенко. – Одеса: Вид-во ОФ УАДУ, 2001. – 380 с.
16. Романова В.В. Порівняльний аналіз політичних режимів на субрегіональному рівні в сучасній Україні та Литві / Валентина Вікторівна Романова // Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська Академія». – Том 45: Політичні науки. – С. 39-42.
17. Романова В.В. Трансформація політичного режиму в Україні на регіональному та субрегіональному рівні // Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук: 23.00.02. — політичні інститути та процеси / Валентина Вікторівна Романова. – Миколаїв, 2008. – 17 с.
18. Россия и Центрально-Восточная Европа: трансформации в конце XX – начале XXI века. В 2 т. / Ин-т междун. экон. и полит. исслед. РАН. – М.: Наука, 2005. – Том. I. Преобразования. – 2005. – 357 с.
19. Яцунська О.М. Світовий досвід місцевого самоврядування та перспективи його інституціонально-системного втілення в Україні // Автореферат на здобуття наук. ступ. канд. політ. наук: 23.00.02. — політичні інститути та процеси / Олена Миколаївна Яцунська. – Одеса, 2001. – 19 с.
20. Burns D. Can Local Democracy Survive Governance ? / D. Burns // Urban Studies. – 2000. – Vol. 37. - № 5-6. – pp. 963-973.
21. Campbell A. Into the Mainstream: Local Democracy in Central and Eastern Europe / A. Campbell, A. Coulson // Local Government Studies. – 2006. – Vol. 32. - № 5. – pp. 543-561.
22. Dahl R.A. The City in the Future of Democracy / Robert A. Dahl // American Political Science Review. – 1967. – Vol. LXI. – Issue 4. – pp. 953-970.
23. Dahl R.A. Democracy and Its Critics / Robert A. Dahl. – Yale University Press, 1989. – 397 p.
24. Dahl R.A. Size and Democracy / R.A. Dahl, E.R. Tufte. - Stanford: University Press, 1973. – 184 p.
25. Decentralization // Encyclopedia of Democracy [Ed. by S.M. Lipset] – Congressional Quarterly Inc., Washington D.C., 1995. – Volume 2. – pp. 333-718.
26. John P. Local Governance in Western Europe / Peter John. – London - Thousand Oaks - New Delhi, SAGE Publications, 2001. – 202 p.
27. Reformers and Politicians The Power Play for the 1998 Reform of Public Administration in Poland, as Seen by its Main Player / Compiled by J. Emilewicz, A. Wolek. – Warsaw, 2002. – 248p.
28. Regulski J. Building Democracy in Poland The State Reform of 1998 / Jerzy Regulski. - Discussion Papers. - № 9. – Budapest: OSI-LGPSRI, 1999. – 61 p.
29. Scott M. Deepening Local Democracy in the Commonwealth / M. Scott. – London, 2004. – pp. 283-322.
30. Stanoviиж V. Local and Regional Self-Government in a Democratic Theory / Vojislav Stanoviиж // Facta Universitatis: Series: Law and Politics. – 1998. – Vol 1. - № 2. – pp. 233-269.
31. Stoker G. Governance as Theory: Five Propositions / Gerry Stoker // International Social Science Journal. - № 155. – pp. 17-28.
32. Stone C.N. Regime Politics Governing Atlanta, 1946-1988 / Clarence N. Stone. – Lawrence: University Press of Kansas, 1989. - 314 p.
33. Whalen H. Ideology, Democracy and The Foundations of Local Self-Government / H. Whalen // The Canadian Journal of Economics and Political Science. – 1960. – Vol. 26. – Issue 3. – pp. 377-395.

SUMMARY

Lendel M. LOCAL GOVERNANCE REGIMES TRANSFORMATION IN THE POST-SOCIALIST COUNTRIES OF THE CENTRAL AND EASTERN EUROPE: METHODOLOGY OUTLINE

The methodology of the research of the local political institutes and processes during the transformation period on the base of the political regimes (regimes of power) concept is analyzed. The main aspects of the local political sphere on the changes in the political life of the communities on which the facts will be summarized are defined.

В. ЛИТВИН (Львів)

УРЯДОВА СТАБІЛЬНІСТЬ КРІЗЬ ПРИЗМУ ПАРТІЙНИХ ДЕТЕРМІНАНТ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ

Кінець XX і початок XXI століть знаменувались цілою низкою якісних змін у політичному житті центральноєвропейських країн. Головні чинники цих змін: крах Радянського Союзу та соціалістичної моделі суспільного розвитку, яка протягом значного періоду після Другої світової війни, відчутно впливала на суспільно-політичні процеси в Центральній Європі; зміни в політичній і суспільно-економічній конструкції країн Центральної Європи, що означаються у форматі переходу до постматеріального суспільства; помітне пришвидшення інтеграційних процесів, коли країни Центральної Європи як окремий регіон розширюють і поглиблюють рівень власної значимості і самодостатності. Ці явища призвели до суттєвих змін у широкому спектрі внутрішньополітичних процесів, зокрема й таких, що описують стабільність урядових кабінетів, а також дотичних до них та суміжних з ними політичних інститутів.

Об'єкт наукової роботи – урядова стабільність. Предметом є теоретико-методологічні та практичні засади

політологічного дослідження урядової стабільності крізь призму партійних детермінант країн Центральної Європи.

Мета роботи полягає в осмисленні теоретико-методологічних принципів та особливостей практичного дослідження урядової стабільності в країнах Центральної Європи крізь призму партійних детермінант. Мета досягається в ході вирішення наступних завдань: різнометодологічний аналіз взаємозв'язку урядової стабільності та її партійних детермінант; визначення індикаторів і методик замірів урядової стабільності крізь призму її партійних детермінант; прикладне дослідження урядової стабільності в країнах Центральної Європи; інтерпретація залежності урядової стабільності від її партійних детермінант.

Дослідження урядової стабільності через її партійні детермінанти характеризується низкою методологічних проблем, які пов'язані з практичною відсутністю спроб аналізу даної категорії у вітчизняній політології. Тому ми оперували теоретичними доробками, отриманими із західних спеціалізованих наукових джерел. Серед ідей дослідників, які займались методологічним наповненням категорії урядова стабільність, у даній роботі використовуються ідеї А. Романюка [2], Я. Баджа та Х. Кемана [3], Л. ДеВінтера [5], М. Галлахера [6], Г. Кінга [8], М. Лейвера [11], Д. Сандерса [17], М. Тейлора [19] й інших.

Урядова стабільність – в широкому значенні, здатність уряду залишатись при виконанні службових обов'язків; у вузькому значенні, стійкий стан функціонування уряду, що характеризується його здатністю до тривалого існування, збереження визначаючих внутрішніх та зовнішніх параметрів [1, с. 37]. Крім того, поняття стабільного уряду використовується як індикатор для визначення якісної демократії. Обрання ж країн цього регіону об'єктом дослідження зумовлено тим, що вони забезпечили оптимальні з точки зору розвитку парламентської демократії умови функціонування урядових кабінетів.

Фундаментальним принципом парламентської демократії, на думку А. Сваана [18], Дж. Прідхема [14], М. Лейвера та Н. Шофілда [11], є те, що виконавча влада відповідальна перед законодавчою. З цього приводу Я. Бадж і Х. Кемен [3], Х. Клінгеманн [9] стверджують, що роль парламентів повинна передбачати аналіз парламентських партій, які формують різні типи урядів.

А. Романюк вважає, що головними індикаторами, які виокремлюють політичні партії, виступають наявність організації, тяжіння до влади та ідеологічний характер [2, с. 232-233]. Це зрозуміло з огляду головних завдань політичних партій, які означають Р. Далтон і М. Уоттенберг: структуризація виборчих процесів; організація компаній; артикулювання несумірних інтересів; структуризація виборчих округів; організація урядової політики [4].

Тому партії є іманентними інститутами демократичного режиму. Р. Катц із цього приводу наголошує, що синонімом представницької демократії виступає феномен партійних урядів, під якими він розуміє наступні характеристики: конкурентну партійну систему; свободу політичного вибору та право опозиції на висунення альтернативних варіантів розвитку; партію, що перемагає у конкуренції, отримує в нагороду цілковитий або суміжний контроль над процесом урядування; державну владу, яка характеризується демократичною легітимністю; державну владу, відповідальну перед суспільством [7, с. 12].

Оскільки переважна більшість урядових кабінетів країн Центральної Європи формується на партійні основі, ми вважаємо, що аналіз урядової стабільності з точки зору партійних детермінант є актуальним завданням. Л. ДеВінтер зауважує, що процес урядового формування передбачає вирішення наступних питань: яка партія або партії сформують уряд; хто стане прем'єр-міністром; якою буде програма уряду; які партії та внутріпартійні фракції отримають міністерські портфелі. При цьому очевидно, що найбільша увага повинна відводитись формуванню коаліційних урядів, які визначаються як комбінації двох і більше партій, адже це передбачає введення додаткових критеріїв визначення ролі останніх [5]. Однопартійні уряди з партійної точки зору дослідження урядової стабільності вважаються менш методологічно цікавими. Річ у тому, що в їх випадку все зрозуміло: лідер партії, яка формує уряд, очолює кабінет; головні принципи урядової програми відомі заздалегідь.

Перші спроби пояснити урядову стабільність через призму ефектів розміру та складності партійних систем стосуються зв'язку партійного складу з урядовою стабільністю, який полягає в тому, що потрібно включити всі партії, які підтримують уряд, незалежно від того, чи представлені вони в кабінеті. Уряди меншості, наприклад, залежать від підтримки партій, не представлених у кабінеті. Але такий підхід зіштовхує із рядом небезпек, адже є чимало варіантів підтримки урядів, внаслідок чого їх кодування вважається проблематичним.

Більш цікаві способи тлумачення урядової стабільності країн Центральної Європи на основі з'ясування ролі партій і партійних систем здійснюються крізь призму кількості та розмірів партій, які формують уряд; індексів партійної фракціоналізації й електоральної мінливості; ідеологічних відмінностей партій; аналізу партійних передумов формування коаліційних урядів.

Найпростіший спосіб – дослідження крізь призму кількості партій. Він дотичний до аналізу урядової стабільності на основі типів партійних урядових кабінетів, але зосереджується лише на простій кількості партій, яка характерна для органів виконавчої влади. Науковці можуть самостійно встановлювати поріг, до якого політичні партії в даному контексті не розглядаються. Проте проблема цієї техніки полягає у тому, що визначення рівня перешкод довільне. А. Вейр [20] розглядає тільки ті партії, у яких є принаймні 3 відсотки місць у парламенті. Число партій, що розділяють цю умову, називають числом релевантних партій. Але коли застосовані виправдані критерії партійної доцільності, ці методи розглядають партії однаково й одночасно, безвідносно їх відмінностей у розмірі чи впливі на боротьбу за формування урядів.

М. Тейлор і В. Херман [19], а також Д. Сандерс і В. Херман [17] на основі порівняльно-політологічного аналізу кабінетів прийшли до висновку, що число партій у кабінеті міністрів має негативний вплив на урядову стабільність.

Таблиця. Кількість партій і урядова стабільність у Центральній Європі, 2008 р.

Країна	1 партія, кількість/ стабільність, д.	2 партії, кількість/ стабільність, д.	3 партії, кількість/ стабільність, д.	4 партії, кількість/ стабільність, д.	5 і більше партій, кількість/ стабільність, д.
Болгарія	3/740	1/1462	3/761	-	-
Естонія	1/728	3/374	4/773	1/737	1/159
Латвія	-	2/566	4/353	4/607	-
Литва	4/392	-	4/545	2/1061	-
Польща	2/368	6/585	4/547	-	-
Румунія	3/762	-	1/366	3/1180	1/468
Словаччина	1/433	2/588	1/1361	1/1099	1/1665
Угорщина	-	5/868	3/971	-	-
Чехія	2/780	-	6/493	1/1263	-
В середньому	600	741	686	991	764

У випадку урядових кабінетів країн Центральної Європи висновок М. Тейлора та В. Хермана не спрацьовує. Найменш стабільними вважаються однопартійні урядові кабінети. Цікаво, що урядова стабільність зростає в залежності від кількості урядових партій (за винятком трипартійних урядів). Найстабільнішими згідно наших даних є чотирипартійні уряди, середня тривалість яких становить майже 3 роки, тоді як однопартійні кабінети тривають 1,64 року, а двопартійні понад 2 роки.

Наступна методика вимірів у межах партійних систем запропонована Д. Реєм і називається показником двопартійності. Це величина, що показує кількість голосів, отриманих двома найбільшими політичними партіями. Припустимо, що існує трипартійна система, у якій дві найбільші партії здобувають разом у першому випадку С = 99 відсотків (партія А+В), у другому С = 85 відсотків, а в третьому С = 68 відсотків. Так можна оцінити якою мірою партійна система наближається до двопартійної і яким чином це відображається на показниках урядової стабільності. При цьому умовою двопартійності вважається, що підтримка двох найбільших політичних партій повинна коливатись у межах 75-95 відсотків голосів виборців. Це дає підстави говорити про те, що методика індексу двопартійності не може бути прямолінійно застосована щодо країн Центральної Європи, адже жодна з них не переходить межу у 75 відсотків за середніми показниками підтримки двох політичних партій. Для корегування ситуації ми пропонуємо переінтерпретувати індекс двопартійності у так звану квотну схему показників підтримки двох найбільших партій у термінах голосів виборців.

Таблиця. Квотність підтримки найбільших партій у країнах Центральної Європи на підставі результатів парламентських виборів, 1990-2008 рр.

Країна	1 вибори, %	2 вибори, %	3 вибори, %	4 вибори, %	5 вибори, %	В середньому, %
Болгарія	83,4	67,5	67,7	74,3	60,9	70,76
Естонія	35,6	48,4	39,5	50	53,9	45,48
Латвія	45,8	30,2	39,6	43,1	36,3	39
Литва	77,1	65,2	41,7	49,1	50,7	56,76
Польща	24,3	35,8	60,9	51,1	53,7	45,16
Румунія	73,5	47,7	51,7	56,1	68,3	59,46
Словаччина	52	45,4	34,6	53,3	47,5	46,56
Угорщина	46,1	52,7	83,1	62,3	85,2	65,88
Чехія	43,7	56	54,7	60	77,5	58,38
В середньому, %	53,5	49,9	52,6	55,5	59,3	54,16

За результатами таблиці доводиться говорити про поступове збільшення серединних показників квотності у країнах Центральної Європи: від 49,9 відсотка у других виборах до 59,3 у п'ятих парламентських виборах. Дана тенденція співпадає з алгоритмом поступових приростів урядової тривалості й індексів урядової стабільності на підставі порівняння відповідних показників для чергових парламентських каденцій.

Таблиця. Урядова стабільність у країнах Центральної Європи на основі кількості партій, на 2008 р.

Країна	Показник квотності підтримки 2 найбільших партій, %	Середня кількість партій у парламенті	Урядова тривалість, р.	Індекс урядової стабільності
Болгарія	67,45	5	1,86	0,47
Естонія	45,48	7,6	1,52	0,38
Латвія	39	9,6	1,27	0,35
Литва	52,53	6,8	1,6	0,4
Польща	51,22	8,5	1,47	0,42
Румунія	60,47	6,3	2,28	0,64
Словаччина	46,56	8,8	2,63	0,66
Угорщина	65,88	7,8	2,48	0,62
Чехія	58,38	6,8	1,76	0,44
В середньому	54,11	7,5	1,87	0,49

Урядова стабільність і тривалість, за винятком Словаччини, позитивно корелюються з показниками квотності. Чим вищий показник квотності, тим вищі пороги урядової тривалості. Проте ми не помітили жодного взаємозв'язку між показниками урядової стабільності та середньою кількістю партій у парламенті, тому вважаємо даний вимір урядової стабільності неефективним.

Наступним способом вимірювань урядової стабільності з точки зору партійних детермінант є індекс «governability», що відображає ступінь складності управління, спричинений структурою конкретного урядового кабінету. Індекс визначається як відношення кількості партій у кожному урядовому кабінеті, сформованому за партійним представництвом, до кількості партій у парламенті, з середовища яких формується урядовий кабінет. Тому даний показник здатний відображати рефлективну здатність кабінету протистояти парламенту, що здатна дотикатись до урядової тривалості. Для країн Центральної Європи індекс розраховується та виглядає наступним чином:

Таблиця. Урядова стабільність крізь призму індексу «governability», на 2008 р.

Країна	Середня кількість партій в уряді	Середня кількість партій у парламенті	Індекс «governability»	Урядова тривалість, р.
Болгарія	2,33	5	0,466	1,86
Естонія	2,8	7,6	0,368	1,52
Латвія	3,2	9,6	0,333	1,27
Литва	2,4	6,8	0,353	1,6
Польща	2,17	8,5	0,255	1,47
Румунія	2,88	6,3	0,457	2,28
Словаччина	2,83	8,8	0,322	2,63
Угорщина	2,38	7,8	0,305	2,48
Чехія	2,67	6,8	0,393	1,76
В середньому	2,63	7,5	0,361	1,874

Урядова стабільність у країнах Центральної Європи безпосередньо не залежить від сили урядового протистояння парламенту. Річ у тому, що наслідки перехідного демократичного періоду сповільнили темпи становлення сильних партійних систем: це проявляється, зокрема, на прикладах Словаччини й Угорщини, які, хоч і проводять порівняно стійкі урядові кабінети, характеризуються значною чисельністю політичних партій у парламентах. У решті країн Центральної Європи зростання індексу призводить до зростання показників урядової тривалості: від 0,333 у Латвії з урядовою тривалістю 1,27 року до 0,457 у Румунії з середньою урядовою тривалістю 2,28 року.

Серед комбінованих критеріїв партійних систем використовують ступінь партійної фракціоналізації та електоральної нестійкості. Перша вказує ступінь залежності партійної системи від влади однієї чи декількох партій, на противагу ідеї рівномірного розділу впливу партій. Традиційно використовувана міра фракціоналізації партійних систем розвинута Д. Реєм. Він робить припущення: дві групи, представлені навмання в конкретному парламенті, представлятимуть різні партії [16]. Тому М. Тейлор і В. Херман зауважують: фракціоналізація негативно корелюється з урядовою тривалістю [19].

Доволі зручне правило вимірювання фракціоналізації політичних партій запропоноване на підставі використання «індексу ефективного числа партій». Індекс введений у політичну науку в 1979 році М. Лааксо та Р. Таагеперою [10], а вдосконалений Ж. Молінером [13] і є математичним віддзеркаленням голосів партій на виборах або відсотків місць партій у парламенті. Індекс обраховується на підставі визначення розміру підтримки, яку має кожна політична партія під час виборів. У даному випадку існує два варіанти визначення розміру підтримки: на підставі результатів виборів до парламенту та на підставі показника чисельності депутатських мандатів, які отримують політичній партії за результатами виборів.

Математично індекс визначається наступним чином:

$$N = \frac{1}{\sum_{i=1}^{n} p_i^2}$$

де N – показник індексу ефективного числа політичних партій, p_i^2 – відсоток голосів або депутатських мандатів, які отримала партія на виборах; $\sum$ – сума результатів усіх політичних партій на виборах; n – кількість політичних партій, результати яких обраховуються (стосується лише тих партій, які провели своїх представників до парламенту); $i=1$ – позначення кожної партії, яка провела своїх представників до парламенту.

Таблиця. Середні показники урядової стабільності й індексу ефективного числа політичних партій для країн Центральної Європи, на 2008 р.

Держава	Тривалість урядів, р.	Індекс урядової стабільності	Ефективне число партій, N
Болгарія	1,86	0,47	3,0848
Естонія	1,52	0,38	4,9202
Латвія	1,27	0,35	5,6782
Литва	1,6	0,4	4,0185

Польща	1,47	0,42	4,7295
Румунія	2,28	0,64	3,7626
Словаччина	2,63	0,66	4,6614
Угорщина	2,48	0,62	3,1438
Чехія	1,76	0,44	3,8844
Середні дані	1,87	0,49	4,2092

Урядова стабільність зростає у випадку спадання показників індексу ефективного числа партій. Виняток становить Словаччина із порівняно високим індексом ефективного числа партій і найбільшими у країнах Центральної Європи показниками урядової стабільності. Країни з індексом ефективного числа партій, нижчим ніж 4, проводять урядові кабінети, що тривають в середньому 2,1 року. Країни, у яких індекс ефективного числа партій більший ніж 4, характеризуються урядами, які в середньому тривають 1,47 року. Латвія, найменш стабільна з урядової точки зору країна Центральної Європи, характеризується середнім індексом ефективного числа партій, більшим ніж 5.

Опираючись не те, що парламентський партійний спосіб формування урядових кабінетів є базовим для країн Центральної Європи, ми пропонуємо, виходячи із показників індексу ефективного числа партій, розрахувати здатність урядового кабінету протистояти парламентам аналізованих країн. Ми вважаємо, що даний показник має важливе значення на визначення порогів урядової стабільності, адже здатний свідчити про урядову силу перед парламентом, а отже й про здатність кабінету проводити непопулярні законодавчі акти, і називаємо його індексом урядової сили перед парламентом. Урядова сила визначається відношенням індексу ефективного числа партій щодо індексу абсолютного числа партій у парламенті наступним чином:

$$ІУС=ІЕЧП*100\%/ІАЧП$$

де *ІУС* - індекс урядової сили, *ІЕЧП* – індекс ефективного числа партій, *ІАЧП* – індексу абсолютного числа партій. Індекс абсолютного числа партій вираховується як кількість партій, представлених у парламенті за результатами парламентських виборів і розподілом депутатських мандатів.

Таблиця. Урядова сила і стабільність у Центральній Європі, на 2008 р.

Країна	Індекс абсолютного числа партій	Індекс ефективного числа партій	Індекс урядової сили, %	Урядова тривалість, р.	Індекс урядової стабільності
Болгарія	5	3,0848	61,7	1,86	0,47
Естонія	7,6	4,9202	64,7	1,52	0,64
Латвія	10,4	5,6782	54,6	1,27	0,4
Литва	7,2	4,0185	55,8	1,6	0,42
Польща	8,5	4,7295	55,6	1,47	0,66
Румунія	6,3	3,7626	59,7	2,28	0,38
Словаччина	8,8	4,6614	53	2,63	0,35
Угорщина	7,4	3,1438	42,5	2,48	0,44
Чехія	6,8	3,8844	57,1	1,76	0,62
В середньому	7,6	4,21	56,1	1,87	0,49

Зростання індексу урядової сили сприяє приросту урядової тривалості. Виняток становлять лише Словаччина, Угорщина та Естонія. У перших двох індекс урядової сили понижується через зростання або індексу абсолютного числа партій, або індексу ефективного числа партій, та пропри це країни проводять найстабільніші урядові кабінети. Естонія характеризується наступною специфікою: порівняно низькі показники індексу абсолютного числа партій та високі показники індексу ефективного числа партій, що проявляється у складності переговорного процесу про формування коаліцій, а також у формуванні технократичних урядів, які тривають у середньому менше ніж уряди більшості (тому попри високий індекс урядової сили, Естонія проводить нестабільні кабінети).

Індекс ефективного числа партій обернено-пропорційно пов'язаний із мірою фракціоналізації Д. Рея [12]. Міра фракціоналізації пояснює відносини між числом партій і тривалістю кабінету міністрів через зміни серед політичних авторів, але найзагальніше пояснення передбачає, що за рівних умов кількість потенційно життєздатних кабінетів прямо-пропорційно залежить від кількості партій. Чим більше число варіантів формування уряду, тим складніше бажання укласти відповідну угоду, тому імовірно, що незначне міжпартійне хвилювання може змінити позиції найбільш очікуваної коаліції [8, с. 848].

Індекс фракціоналізації (Rae) вимірюється наступним чином:

$$\mathrm{Rae} = 1 - \sum_{i=1}^{m} s_i^2$$

де s_i – частка місць партії i; m – число партій.

Таблиця. Середні показники урядової стабільності й індексу фракціоналізації партійних систем у країнах Центральної Європи, на 2008 р.

Держава	Тривалість урядів, р.	Індекс урядової стабільності	Індекс фракціоналізації партійних систем, Rae
Болгарія	1,86	0,47	0,6542
Естонія	1,52	0,38	0,7928
Латвія	1,27	0,35	0,8182
Литва	1,6	0,4	0,73675
Польща	1,47	0,42	0,7402
Румунія	2,28	0,64	0,7042
Словаччина	2,63	0,66	0,7752
Угорщина	2,48	0,62	0,659
Чехія	1,76	0,44	0,7366
Середні дані	1,87	0,49	0,7352

Урядова стабільність зростає у випадку спадання показників індексу фракціоналізації партійних систем (за винятком Словаччини). Країни з індексом фракціоналізації партійних систем, рівним і нижчим ніж 0,7, проводять урядові кабінети, які в середньому тривають 2,21 року; з індексом фракціоналізації від 0,71 до 0,8 – уряди, які в середньому тривають 1,8 року (разом зі Словаччиною); з індексом фракціоналізації більше 0,8 – лише 1,27 року.

Це означає, що ефективне число партій і фрагментація законодавчого органу засновані на параметрах, які завжди приймаються до уваги як визначальні щодо формування коаліцій. Тому всі партії з парламентським представництвом, а не тільки партнери по коаліції, повинні бути включені в дослідження урядової стабільності, адже більш фрагментований законодавчий орган проводить більш фрагментовані коаліції. Крім того, велике число ефективних партій має на увазі, що в будь-який час можуть бути сформовані декілька різних життєздатних коаліцій. Існування ж великої кількості альтернатив може зробити кабінет міністрів крихким в сенсі збільшення вірогідності голосів недовіри через загрозу партнерів припинити свою підтримку та взяти участь в інших можливих варіантах коаліцій.

Таблиця. Урядова стабільність через призму ефективного числа партій та індексу фракціоналізації партійних систем у Центральній Європі, на 2008 р.

Країна	Тривалість урядів, р.	Індекс урядової стабільності	Добуток, N x Rae
Болгарія	1,86	0,47	2,01807616
Естонія	1,52	0,38	3,90073456
Латвія	1,27	0,35	4,64590324
Литва	1,6	0,4	2,960629875
Польща	1,47	0,42	3,5007759
Румунія	2,28	0,64	2,64962292
Словаччина	2,63	0,66	3,61351728
Угорщина	2,48	0,62	2,0717642
Чехія	1,76	0,44	2,86124904
В середньому	1,87	0,49	3,135808

За винятком Словаччини, Болгарії та Румунії, спостерігається наступна тенденція: урядова тривалість та індекс урядової стабільності є вищими у тих країнах, де добуток ефективного числа партій та індексу фракціоналізації партійних систем є нижчим.

Задля з'ясування особливостей партійного складу кабінетів міністрів та його впливу на урядову стабільність ми також пропонуємо використовувати індекс диспропорційності М. Галлахера [6], що використовується для вимірювання диспропорційності результатів виборів, і є різницею відсотку голосів, отриманих партією на виборах, і відсотку місць, які ця партія займає у парламенті (палаті). Індекс обчислюється за формулою:

$$G = \sqrt{\frac{1}{2}\sum_{i=1}^{m}\left(v_i - s_i\right)^2}$$

де s_i – частка місць партії i; v_i – частка голосів партії i; m – кількість партій.

Таблиця. Середні показники урядової стабільності й індексу диспропорційності Галлахера у країнах Центральної Європи, на 2008 р.

Держава	Тривалість урядів, р.	Індекс урядової стабільності	Індекс диспропорційності, G
Болгарія	1,86	0,47	6,628
Естонія	1,52	0,38	4,9592
Латвія	1,27	0,35	4,77
Литва	1,6	0,4	6,506
Польща	1,47	0,42	9,4683
Румунія	2,28	0,64	6,7
Словаччина	2,63	0,66	6,4
Угорщина	2,48	0,62	10,38
Чехія	1,76	0,44	6,38
Середні дані	1,87	0,49	6,91017

Як бачимо, суттєвої залежності між показниками урядової стабільності й індексом диспропорційності немає. У країнах, де індекс диспропорційності нижчий ніж показник 6,0, уряди в середньому тривають 1,4 р.; де індекс диспропорційності в межах 6,0-9,0 – уряди тривають 2,03 року; де індекс диспропорційності вищий ніж 9 – 1,98 року.

При обчисленні електоральної нестійкості, другого комбінованого критерію партійних систем, що є головним фактором оцінки їх стабільності, ми застосовуємо індекс Педерсена (ІП), що визначає величину перенесення виборчої підтримки між політичними партіями. М. Педерсен визначає цей індекс як зміну нетто в рамках виборчої і партійної систем, що є результатом трансферу голосів [15]. Для отримання індексу потрібно скласти всі зміни в долях парламентських місць чи голосів, отриманих партіями на послідовних виборах, і суму розділити на два:

$$ІП = (\Sigma^{n}_{i=1} |P_{it} - P_{i(t+1)}|)/2$$

де n – кількість партій; p_i – відсоток голосів, отриманих партією в період t і $t+1$.

У той час як даний індекс легко реалізується в консолідованих демократичних державах, де ті ж самі партії постійно беруть участь у парламентських виборах, він більш проблематичний для перехідних демократичних держав, де партії часто змінюють свою участь у виборах. Ми стикаємось із великою кількістю проблем пояснення деяких питань: як кодувати партію, яка розколюється на багато частин; як розглядати багатоскладові партії, які формують виборчу коаліцію. Крім того, вищезгадані партійні характеристики, а точніше стабільність і мінливість участі однакових партій у виборах, також по-різному детермінують нестійкість. Тому для характеристики різних варіантів партійних систем з точки зору їх стабільності потрібно використовувати різні індекси електоральної нестійкості:

1. Тип А (ІПА): охоплює оцінку електоральної нестійкості з показниками непостійного залучення партії до участі у парламентських виборах (в даному випадку доцільно говорити про «вхід» та «вихід» партії щодо факту виборів). Даний тип розраховується наступним чином:

$$ІПА = (|\Sigma^{n}_{o=1} P_{ot} + \Sigma^{n}_{w=1} P_{w(t+1)}|)/2$$

де o – партії, які «вийшли» і брали участь у виборах лише в період t; w – нові партії, які «увійшли» і брали участь лише у виборах в період $t+1$.

2. Тип Б (ІПБ): охоплює оцінку електоральної нестійкості за показниками постійного партійного залучення до участі у парламентських виборах. Даний тип розраховується наступним чином:

$$ІПБ = (\Sigma^{n}_{i=1} |P_{it} - P_{i(t+1)}|)/2$$

Сума показників електоральної нестійкості за двома типами рівна традиційній повній мірі електоральної мінливості (ІПП). У консолідованих демократіях два типи електоральної нестійкості будуть фактично рівними, в той час як у перехідних країнах Центральної Європи вони різняться, що свідчить про нерозвиненість партійних систем країн регіону, а також про суттєвий вплив на кожен із типів показників певних видів електоральної поведінки: у першому випадку мова йде про вплив поведінки політичних еліт, а в другому – про вплив поведінки виборців.

При розрахунку індексів електоральної нестійкості до уваги беруться результати виборів у 9 країнах Центральної Європи в проміжку 1990-2007 рр. На підставі проведення власних розрахунків за модифікованим індексом Педерсена та їх зіставлення із показниками урядової стабільності у країнах Центральної Європи ми прийшли до наступних результатів:

Таблиця.

Урядова стабільність крізь призму індексів електоральної нестійкості Педерсена у країнах Центральної Європи, на 2008 р.

Країна	ІПА	ІПБ	ІПП	Урядова тривалість, р.	Індекс урядової стабільності
Болгарія	21	16	37	1,86	0,47
Естонія	25	17	42	1,52	0,38
Латвія	30	18	47	1,27	0,35
Литва	57	15	72	1,6	0,4
Польща	25	19	44	1,47	0,42
Румунія	29	13	42	2,28	0,64

Словаччина	46	9	55	2,63	0,66
Угорщина	13	14	27	2,48	0,62
Чехія	20	10	30	1,76	0,44
В середньому	30	15	44	1,87	0,49

Не спостерігається безпосередньої залежності між показниками повного індексу Педерсена й урядовою тривалістю і індексом урядової стабільності. Але якщо використовувати у розрахунках лише тип Б електоральної нестійкості на основі оцінки електоральних змін через поведінку виборців, то зрозуміло, що він здатний визначати показники урядової стабільності. Чим нижчий індекс електоральної нестійкості, тим вищі показники урядової стабільності: якщо в Словаччині ІПБ 9 впливає на формування урядів, які в середньому тривають 2,63 року, то у Латвії з ІПБ 18 уряди тривають лише 1,27 року.

Загалом ми прийшли до наступних висновків: найбільш тривалими вважаються уряди Словаччини, Румунії та Угорщини – кабінети міністрів у цих країнах існують в середньому більше ніж два роки, а у Словаччині – понад 2,5 року; найменш стабільними є уряди Латвії, Естонії та Польщі, в яких середня тривалість кабінетів міністрів близька до норми в 1,5 року; в середньому ж уряди у країнах Центральної Європи тривають 1,87 року; в країнах Центральної Європи урядова стабільність зростає у напрямку партійного складу урядових кабінетів від однопартійних до двох- і трипартійних, а найвища у чотирипартійних урядах; поступові прирости урядової тривалості й індексів урядової стабільності залежать від відповідних показників квотності підтримки найбільших партій у країнах Центральної Європи на підставі результатів парламентських виборів: зростання сили найбільшої партії, а відповідно і її політичної ваги, призводе до приросту показників урядової тривалості; урядова стабільність в країнах Центральної Європи зростає у випадках спадання показників індексу ефективного числа партій, спадання показників індексу фракціоналізації партійних систем (урядова тривалість та індекс урядової стабільності є вищими у тих країнах, де добуток ефективного числа партій та індексу фракціоналізації партійних систем є нижчими), спадання показників індексу електоральної нестійкості, зростання індексу урядової сили.

1. Литвин В. Концептуальне визначення поняття «урядова стабільність» / Віталій Литвин // Науковий вісник Ужгородського університету. – Серія: Політологія, Соціологія, Філософія. – 2008. – № 10. – С. 37-42.
2. Романюк А. Політичні партії та партійні системи / Анатолій Романюк // Основи політичної науки. – Т. 2: Політичні процеси, системи та інститути. – Львів: Кальварія, 1997. – С. 232-233.
3. Budge I. Parties and Democracy: Coalition Formation and Government Functioning in Twenty States / Ian Budge, Hans Keman. – Oxford: Oxford University Press, 1993. – 256 p.
4. Dalton R. Parties without Partisans: Political Change in Advanced Industrial Democracies / Russell Dalton, Martin Wattenberg. – Oxford: Oxford University Press, 2002. – 314 p.
5. DeWinter L. The Role of Parliament in Government Formation and Resignation / Leven De Winter L // Parliaments and Majority Rule in Western Europe / Herbert Doring. – New York: St. Martin's Press, 1995. – 700 p.
6. Gallagher M. Proportionality, disproportionality and electoral systems / Michael Gallagher // Electoral Studies. – 1991. – Vol. 10. – No. 1. – P. 33–51.
7. Katz R. Party Government: European and American Experiences / Richard Katz, Rudolf Wildenmann. – Berlin: Walter de Gruyter, 1987. – P. 12.
8. King G. A Unified Model of Cabinet Dissolution in Parliamentary Democracies / Gary King, James Alt, Nancy Burns, Michael Laver // American Journal of Political Science. – 1990. – No. 34. – P. 846-871.
9. Klingemann H. Sincere Voting in Different Electoral Systems: (Unpublished Manuscript) / Hans-Dieter Klingemann, Bernhard *Wessels*. – Berlin, 2002. – Режим доступу: http://www.wzb.eu/~wessels/Downloads/sincere1a.pdf
10. Laakso M. The Effective Number of Parties: A Measure with Application to West Europe / Markku Laakso, Rein Taagepera // Comparative Political Studies. – 1979. – No. 12. – P. 3-27.
11. Laver M. Multiparty Government: The Politics of Coalition in Europe / Michael Laver, Norman Schofield. – University of Michigan Press, 1998. – 308 p.
12. Lijphart A. Democracies: Patterns of Majoritarian and Consensus Government in Twenty-one Countries / Arend Lijphart. – New Haven, 1984. – 229 p.
13. Molinar J. Counting the Number of Parties: An Alternative Index / Juan Molinar // American Political Science Review. – 1991. – Vol. 85. – No. 4. – P. 1383-1391.
14. Pridham G. Coalitional Behavior in Theory and Practice: An Inductive Model for Western Europe / Geoffrey Pridham. – Cambridge: Cambridge University Press, 1986. – 327 p.
15. Pedersen M. Changing Patterns of Electoral Volatility in European Party Systems, 1948-1977: Explorations in Explanation / Morgens Pedersen // Western European Party Systems: Continuity and Change / Hans Daalder, Peter Mair. – Beverly Hills, 1983. – 465 p.
16. Rae D. The Political Consequences of Electoral Laws / Douglas Rae. – New Haven: Yale University Press, 1967. – 173 p.
17. Sanders D. The Stability and Survival of Governments in Western Europe / David Sanders, Valentine Herman // Acta Politica. – 1977. – Vol. 12. – No. 3. – P. 346-377.
18. Swaan A. Coalition Theories and Cabinet Formations: a study of formal theories of coalition formation applied to nine European parliaments after 1918 / Abram de Swaan. – Amsterdam: Elsevier Scientific Publishing Company, 1973. – 347 p.
19. Taylor M. Party Systems and Government Stability / Michael Taylor, Valentine Hermann // American Political Science Review. – 1971. – No. 65. – P. 28-37.
20. Ware A. Political parties and party systems / Alan Ware. – Oxford, Toronto: Oxford University Press, 1996. – 435 p.

SUMMARY

Lytvyn V. CABINET STABILITY THROUGH THE PRISM OF PARTY DETERMINANTS IN CENTRAL-EUROPEAN COUNTRIES

The article is dedicated to analyzing the notion of cabinet stability, considering theoretical and methodological foundations of